

Viktorie Slovákova, Religioznoje vospitanije i socialnyje izmenenija v christinskoj komunikacii nezavisimogo Kazchstana, UK HTF Praha 2023, doktorská disertační práce, text ve wordu, 175 stran.

Oponentský posudek vypracoval: **Doc. PhDr. Bedřich Nosek CSc.**

Autorka napsala velmi zdařilou práci. Ocenit je třeba nejen metodologickou důslednost (cíl výzkumu, jeho jednotlivé úkoly, formulace výzkumné otázky, poznámkový aparát), ale i samotné věcné a adekvátní zpracování obrovského množství materiálu.

Přesto, že práce je zacílena na současnost, uvádí velmi zručně historický kontext, který je nutný pro pochopení závěrů, autorkou formulovaných.

Rozprava má tři základní kapitoly. Kapitola první nese název „Teoreticko-metodologické základy náboženské výchovy“ (str. 21-57) tvoří úvod do celé práce. Autorka hovoří o specifikách náboženského pohledu na svět a hlavně ve stručnosti uvádí dějiny rozvoje křesťanské pedagogiky. Pedagogika hrála totiž důležitou úlohu při šíření křesťanství v Kazachstánu zejména ve 2. polovině 19. století a na počátku 20. století před tím, než začal útlak náboženství (včetně křesťanství) za sovětské éry. Kandidátka podává obecný vývoj, ale soustřeďuje se právě na křesťanskou pedagogiku té misionářské epochy. Ve svém přehledu jde pak i dále k prezentaci dalšího vývoje: jejím cílem je ukázat, jak složité bylo po vzniku nezávislého Kazachstánu (1991) na křesťanskou výchovu v komunitách, kterých se to týká, navazovat. Nezapomíná nikdy na to, že v této zemi je většina obyvatel muslimského vyznání (69%) a křesťané tvoří pouze menšinu (17%), která je však velmi konfesně diversifikovaná. Právě sociální a národnostní skladba obyvatelstva a diskontinuita náboženského vývoje v zemi činila nejprve křesťanské misii a výchově velké potíže. Autorka se pokouší i o religionistickou klasifikaci s poukazem na to, jak rozdílné jsou představy o výchově jak u muslimů, tak i u pohanů, případně ve folklórním pojetí náboženských představ. Je použita standardní literatura, včetně nejnovějších prací.

Kapitola druhá je věnována významu křesťanské církve v dějinách kazašského státu: „Vztah církve a státu v Kazachstánu v historické perspektivě“ (str. 58-117). Přináší nejen přehled, ale také pokus o hodnocení. Literatura je uváděna kriticky a v žádném případě nepodléhá různým konfesním pohledům. K historii samé je třeba uvést, že dodnes není vlastně pevně určitelné, kdy kmeny obývající toto území Střední Asie přišly poprvé do styku s křesťanstvím. Podle starších autorů tomu bylo již od 3. stol. po Kristu, což podporuje i dnešní nejnovější bádání (

V.V.Bartold 2002). Ovšem skutečná christianizace přichází až s rozvojem ruských imperiálních zájmů ve 2. pol. 19. století. Zejména silná byla pochopitelně misie Ruské pravoslavné církve, ale do Kazachstánu pronikají v podobě německých kolonistů i luteráni, katolíci a baptisté. Zde je zajímavý jeden moment, který kandidátka také přesvědčivě zachycuje: od nástupu sovětské moci dochází sice k pronásledování křesťanů i muslimů, nicméně ani to nedovedlo náboženský život zničit a podlomit. Je zcela zjevné, že přes všechna omezení, která existovala za carského Ruska pro nepravoslavné křesťany, jejich právní postavení bylo do roku 1918 ještě únosné ve srovnání s tím, co přišlo později. Autorka uvádí sovětské zákony (1918, 1929) které náboženský život nejen v Kazachstánu, ale v celém SSSR značně omezovaly až téměř do konce této neblahé epochy. Průlomem byl až zákon „O svobodě svědomí a náboženských organizací“, vydaný na samém konci sovětské éry v roce 1990. Za sovětské éry docházelo v Kazachstánu k velké migraci obyvatelstva, která byla z velké části vyvolána politickými událostmi. Do Kazachstánu byly vyvezeny z centrálního Ruska tisíce Němců, politicky nekonformních Rusů i jiných národů, které si přinášely své náboženské tradice. To všechno se mohlo projevit v plné míře až po r. 1990. Autorka hlavní křesťanské konfese reflektuje, včetně náboženské výchovy, jimi praktikované.

Kandidátku zajímá nejvíce přítomnost a možný další rozvoj náboženského života v Kazachstánu. Její práce je zakončena důležitou třetí kapitolou „Možný rozvoj rozvoje mezi státem, církví a náboženskými společnostmi ve 21. století“ (str. 118-144). Tam jsou uvedeny také příslušné zákonné normy v oblasti náboženství, vydávané samostatným státem od roku 1992, včetně komentáře k nim. Závěry jsou jednoznačné: Kazachstán je moderní stát, který je sice nenáboženský, občanský, dává však jako stát právní v podmínkách multikulturního pluralismu možnosti náboženské svobody a výchovy pro všechna náboženství, která zde jsou. Věcně také dohlíží na to, aby nedocházelo k rozbrojům mezi křesťanskými konfesemi a vede je k respektování své státnosti.

V každém případě je možno – jak správně autorka v závěru své práce konstatuje – říci, že v současném Kazachstánu si mohou jednotlivé konfese vzdělávat své duchovní a mohou vést rozsáhlou vzdělavatelskou činnost mezi svými věřícími. Velká pozornost je věnována i tomu, aby byla vyučována i ve světské společnosti religionistika, což má přispět k náboženské toleranci. Má se to realizovat objektivně, což je jistě dost těžký úkol v tak nábožensky diversifikované společnosti, kde je většina muslimů (i když převážně formálních).

Závěr: práce vznikla na základě dlouhého pilného studia. Po stránce formální i obsahové nemám výhrady. Obsah je originální, čtivý s přínosný. S použitými

prameny a literaturou pracuje kandidátka správně a kompetentně. Závěry formuluje obezřetně a jasně. ***Jednoznačně doporučuji, aby předložená disertace byla podkladem k udělení titulu PhD.***

Doc. PhDr. Bedřich Nosek CSc.

V Praze, dne 3. září 2023

Viktorie Slováková, *Religioznoje vospitanije i socialnyje izmenenija v christinskoj komunikacii nezavisimogo Kazchstana*, UK HTF Praha 2023, doctoral dissertation, text in Word, 175 pages.

Opponent's Assessment prepared by: Doc. PhDr. Bedřich Nosek CSc.

The author has written a very successful thesis. It is necessary to appreciate not only the methodological rigor (the aim of the research, its individual tasks, the formulation of the research question, the commentary apparatus), but also the factual and adequate handling of a large amount of material.

Despite the fact that the work is focused on the present, it very skillfully provides the historical context necessary for understanding the conclusions formulated by the author.

The discourse has three main chapters. The first chapter, entitled “Theoretical and Methodological Foundations of Religious Education” (pp. 21-57), forms the introduction to the entire work. The author discusses the specifics of a religious worldview and, above all, briefly presents a history of the development of Christian pedagogy. In fact, pedagogy played an important role in the spread of Christianity in Kazakhstan, especially in the second half of the nineteenth century and in the early twentieth century before the oppression of religion—including Christianity—began during the Soviet era. The candidate provides a general development but focuses specifically on the particular Christian pedagogy of that missionary era. In her overview, she then proceeds to present further developments: her aim is to show how difficult it was to follow up Christian education in the communities concerned after the establishment of an independent Kazakhstan (1991). It is never to be forgotten that in this country the majority of the population is Muslim (69%) and Christians make up only a minority (17%), which is, however, very denominationally diversified. It was the social and ethnic composition of the population and the discontinuity of religious development in the country that made Christian mission and education very difficult at first. The author also attempts to offer a religious classification, pointing out how different the ideas of education are among both Muslims and pagans, or in the folkloric conception of religious ideas. Standard literature is used, including recent works.

Chapter Two is devoted to the significance of the Christian Church in the history of the Kazakh state: “The Relationship of Church and State in Kazakhstan in Historical Perspective” (pp. 58-117). It provides not only an overview but also an attempt at an evaluation. The literature is presented critically and is by no means subject to different confessional perspectives. As to the history itself, it should be noted that to this day it is not actually fixed when the tribes inhabiting this area of Central Asia first came into contact with Christianity. According to older authors, it was as early as the third century AD, which is supported by the most recent research (V.V. Bartold 2002). However, the real Christianization came only with the development of Russian imperial interests in the second half of the nineteenth century. Of course, the mission of the Russian Orthodox Church was particularly strong, but Lutherans, Catholics and Baptists also penetrated into Kazakhstan in the form of German colonists. There is an interesting point here, which the candidate also captures convincingly: since the rise of Soviet power, there has been persecution of Christians and Muslims, but even this has not succeeded in destroying and undermining religious life. It is quite obvious that despite all of the restrictions which existed under Tsarist Russia for non-Orthodox Christians, their legal status was still bearable until 1918 compared to that which came later. The author cites Soviet laws (1918, 1929) that severely restricted religious life not only in Kazakhstan but throughout the USSR up until almost the end of that unfortunate era. The breakthrough was the law “On Freedom of Conscience and Religious Organizations,” which was issued at the very end of the Soviet era in 1990. During the Soviet era, there was a large migration of the population in Kazakhstan, which was largely triggered by political events. Thousands of Germans,

politically non-conforming Russians and other peoples were exported to Kazakhstan from central Russia, bringing their religious traditions with them. All this could only be fully manifested after 1990. The author reflects on the major Christian denominations, including the religious education practiced by them.

The candidate is most interested in the present and possible further development of religious life in Kazakhstan. Her thesis concludes with an important third chapter titled “Possible Development between the State, Church and Religious Societies in the 21st Century: (pp. 118-144). Relevant legal norms in the sphere of religion, issued by the independent state since 1992, are also listed there, including a commentary on them. The conclusions are unambiguous: Kazakhstan is a modern state, which, although non-religious and civil, provides opportunities for religious freedom and education for all religions that exist as a state under the rule of law in conditions of multicultural pluralism. It also takes care, in substance, to ensure that there is no strife between Christian denominations and leads them to respect its statehood.

In any case, as the author rightly concludes in her paper, it can be said that in contemporary Kazakhstan the various denominations can educate their clergy and can conduct extensive educational activities among their believers. Great attention is also paid to the fact that religious studies is taught in secular society, which is supposed to contribute to religious tolerance. This is to be done objectively, which is certainly quite a difficult task in such a religiously diversified society where the majority are Muslims (albeit mostly formal ones).

Conclusion: this thesis has been the result of much painstaking study. I have no reservations in terms of form and content. The content is original, readable, and meritorious. The candidate handles the sources and literature used correctly and competently. She formulates her conclusions with caution and clarity. *I unequivocally recommend that the submitted dissertation be the basis for receiving a PhD degree.*

Doc. PhDr. Bedřich Nosek Csc.

In Prague, 3 September 2023